OLIY TA’LIMDA BO‘LAJAK MUTAXASSISLARNI MA’NAVIY-AXLOQIY TAYYORLASHNING INNOVATSION USULLARI

Daniyarov Sayfiddin To‘ychiyevich
Guliston davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Oliy ta’lim tizimida kasbiy bilim, ko‘nikma va malakalardan tashqari, bo‘lajak mutaxassislarning ma’naviy-axloqiy jihatdan shakllanishi ham dolzarb masalalardan biri, ayni vaqtning muhim ehtiyojiga aylangan. Ma’naviy-axloqiy tarbiya zamonaviy taraqqiyotga hamnafas insonlarni yetishtirishda asosiy zamin bo‘lib xizmat qiladi. Yangi asr ilmiy-texnika yutuqlari, globallashuv jarayonlari va axborot texnologiyalari bilan birga, insonga uning ichki dunyosi, axloqiy fazilatlari, ma’naviy kamolotini ehtiyoj sifatida ko‘rsatmoqda. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, individ sifatida insonning yetuk va barkamol shaxs bo‘lib yetishishi, uning ichki olami, dunyoqarashi, hayotga va atrofdagilarga nisbatan munosabati, axloqiy qarashlari va ma’naviy-ruhiy kuchiga chambarchas bog‘liq. Bu esa, ayniqsa, yoshlarning yetuk mutaxassis bo‘lib kamolga yetishishida, oliy ta’lim muassasalarining mas’uliyatini orttiradi.

Kalit so‘zlar: innovatsion usullar, oliy ta’lim, ma’naviy-axloqiy tayyorlash, tarbiya, zamonaviy pedagogika, psixologik muhit, kasbiy etika, zamonaviy texnologiyalar, professional fazilatlar.

Oliy ta’limda ma’naviy-axloqiy tarbiya bugun yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Sababi, rivojlanayotgan yangi avlodlarning zamon talablariga mos, yuqori malakali, barkamol va ma’naviy barkamol shaxs bo‘lib voyaga yetishi bevosita ta’lim muassasalari oldidagi eng muhim vazifalardan hisoblanadi. Faqat kasbiy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishgina zamonaviy mutaxassis uchun yetarli emas. U, avvalo, insoniy qadriyatlarni anglash, o‘zini va boshqalarni hurmat qilish, ertangi kun uchun javobgarlikni his qilish, muomala madaniyatiga, kasb etikasiga, jamiyat oldidagi burch va vazifani anglash, halollik, vatanparvarlik, bag‘rikenglik, ijtimoiy faollik kabi ma’naviy-axloqiy mezonlar asosida shakllangan bo‘lishi shart. Shunday ekan, oliy ta’lim muassasalarida olib borilayotgan tarbiyaviy ishlar, ayniqsa, innovatsion pedagogik yondashuvlar orqali amalga oshirilayotgani bejiz emas. Yangi davr oliy ta’limi axborotlashtirilgan, interaktiv, ochiq va muomala samaradorligi yuqori texnikadir. Bu esa ma’naviy-axloqiy tarbiyaning ham mazmunan va shaklan takomillashib borishini taqozo etadi. Innovatsion yondashuv orqali tarbiya samaradorligi oshadi. An’anaviy qay tarzda o‘tilgan ma’naviyat darslari o‘rniga, talabalarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, sabablarni qiyoslash va xulosaga kelish imkonini beradigan zamonaviy interfaol metodlar oldinga chiqa boshladi. Bunda talabaning shaxsiy fikri, hayotiy tajribasi, orzu va ideallari, nuqtai nazari, jamiyat va kasb oldidagi o‘rni alohida inobatga olinadi. O‘qituvchi va talaba o‘rtasida ochiq, ishonchli va samimiy muhit vujudga keladi. Talaba o‘z hayoti va kelajagi mas’uliyatini his qilgan holda, o‘zi uchun ma’naviy ustunliklarni tanlaydi.

Unga katta hayot darsini interfaol suhbat, bahs-munozara, aqliy hujum, rolli o‘yin, turli treninglar, ijodiy loyihalar va zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida singdirish mumkin. Har bir kasb yoki yo‘nalish bo‘yicha tayyorlanayotgan mutaxassislikka mos tarbiya usuli shakllanadi. Masalan, tibbiyotda insonparvarlik, axloqiy javobgarlik, yordamga doim tayyorlik, ta’limda esa, mehr-oqibatlilik, sabr, e’tibor, innovatsion fikrlash, iqtisodda mas’uliyat, halollik va atrofdagilarga to‘g‘ri muomala mezonlari ko‘proq ta’kidlanadi [1].

Innovatsion yondashuvlar sirasiga virtual trening va seminarlar, zamonaviy elektron platformalardan keng foydalanish, hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish orqali o‘rgatish, har xil media va onlayn platformalar yordamida turli ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish ham kiradi. Endilikda zamonaviy ta’lim texnologiyalari yordamida mavzularni virtual laboratoriyalar orqali o‘rganish, ma’naviyat soatlarida qiziqarli videokontent, interaktiv dasturlar, onlayn loyiha va testlar yordamida tarbiya samaradorligi yanada oshirilmoqda. Ayniqsa, “avlodlar uchrashuvi”, “ustoz-shogird maktabi”, “ma’naviyat elchisi” kabi tashabbuslar orqali yetuk avlod tajribasini yoshlarga yetkazish, darsdan tashqari ochiq suhbat maydonlari yaratish, talabalarni jamiyat hayotidagi real muammolarni chuqur tahlil qilishga, o‘z pozitsiyasini shakllantirishga o‘rgatish samarali bo‘lmoqda. Bu kabi interaktiv va ijodiy innovatsion yondashuvlar natijasida, talabalar ijodi, liderlik qobiliyati, mustaqil tahlil, muhokama, psixologik barqarorlik, ijtimoiy hamkorlik va professional kasbiy-huquqiy ong rivoj topadi. Oliy ta’limdagi ma’naviy-axloqiy tarbiya o‘zida ijtimoiy va milliy qadriyatlarni, umumbashariy fazilatlarni ham mujassam etadi. Shu bilan birga, individual rivojlanish va ijtimoiylik uyg‘unligi, jamiyat oldidagi mas’uliyat ham yetakchi o‘rinni egallaydi. Bu esa, shubhasiz, innovatsion va zamonaviy metodika samaradorligi, axborot-kommunikatsion texnologiyalarning kuchli ta’siri va zamon bilan hamnafas yondashuvlardir. Talabalar ishtirokida tashkil qilinadigan hayotiy va kasbiy kecha, ma’naviy tadbirlar, ochiq bahs-munozaralar, xalqaro forum va onlayn-davra suhbatlari, ijtimoiy va xayriya loyihalari, teatr va san’at chiqishlari, psixologik trening va masterklasslar chuqur tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Ularning har biri yoshlarning erkin fikrlash, ijtimoiy faollik, kasbiy va insoniy burchlarni bajara olishiga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglash, global dunyoqarashga ega bo‘lishiga xizmat qiladi [2].

Talabalarni ma’naviy-axloqiy jihatdan barkamol etish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng tadbiq etish orqali amalga oshiriladi. Ma’naviy-axloqiy tarbiya hamisha ta’limning uzviy, tub asosiga aylangan. Zamonaviy taraqqiyot sharoitida individual va guruhiy treninglar, “case study”, “brainstorming” yoki “aqliy hujum”, “rol o‘ynash”, “hemisferik darslar”, “onlayn diskussiya”, “ekskursiyalar”, “elchilar bilan uchrashuv”, “uch avlod uchrashuvi”, “do‘stlik klubi” kabi yangicha usullar, o‘quvchi va talabaning individual fazilatlarini, mavjud ijtimoiy va axloqiy muammolarni tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa talabalarda voqealarga o‘z nuqtai nazaridan yondashish, mas’uliyat va javobgarlik tuyg‘usini oshirish, axloqiy-psixologik sog‘lom muhitni shakllantirish, ijtimoiy himoya va axloqiy yordam berish hamda professional ayollar va liderlarni tarbiyalash uchun zamin hozirlaydi [3].

Oliy ta’lim muassasalarida talabalarni axloqiy-psixologik jihatdan to‘g‘ri shakllantiruvchi mashg‘ulot va treninglar juda muhim ahamiyatga ega. Talaba o‘z imkoniyatlari, kuch va salohiyatini rejalaydi, jamiyatdagi qarashlar, axloqiy-ruhiy iqlimga moslashadi, muammolarni yecha oladi va siymosi to‘laqonli, yetuk mutaxassisga aylanadi. Darsdan tashqari mashg‘ulotlar, ochiq loyiha va forumlar, yoshlar tashkilotlari, psixologik va axloqiy trening va testlar, ijtimoiy xizmatlar, keng qamrovli tarbiya dasturlari, kasbiy klublar orqali zamonaviy mutaxassisning ma’naviy qiyofasi shakllanadi. Bunday dastur va hamkorlik jarayonlari, zamonaviy modul va o‘quv-uslubiy materiallar bilan boyitilishi, turli zamonaviy interfaol metodlar bilan qo‘llab-quvvatlanishi tarbiya samarasini oshiradi [4].

Xulosa. Yuqorida aytilganlardan kelib chiqib xulosa qilish mumkinki, zamonaviy oliy ta’limda bo‘lajak mutaxassislarni ma’naviy-axloqiy tayyorlash jarayonini innovatsion usullarsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Faqat ijtimoiy va milliy qadriyatlarni zamonaviy usullarda talabalarga singdirish, kasbiy-axloqiy mezonlarni amaliy hauntda takomillashtirish, individual va guruhiy pedagogik yondashuvlar orqali samarali natija berishi mumkin. Innovatsion pedagogik metodlar va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ijtimoiy hamkorlik dasturlari, treninglar va

loyihalar, hamda motivatsion resurslardan foydalanish yoshlarni nafaqat bilimli, balki ma’naviy yetuk shaxs etib tarbiyalaydi. Oliy ta’limda bu borada olib borilayotgan islohotlar, yangi tashabbuslar, xalqaro hamkorlik, yoshlar hayotida ijtimoiy, ma’naviy va psixologik muhit yaratish, mamlakatimiz taraqqiyoti va davlatchilik poydevori uchun muhim bosqich bo‘lib xizmat qiladi. Yurt taraqqiyoti va taraqqiyotning yangi bosqichida axloqiy mas’uliyat, vatanparvarlik va professional fidoyilik mezonlari har bir yetuk mutaxassis va barkamol fuqaroga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdurahmonov Q.X. (2022). Oliy ta’limda ma’naviy-axloqiy tarbiyaviy ishlarni tashkil etish. Toshkent: Ilm Ziyo nashriyoti.

2. Hasanboyev N.X. (2021). Innovatsion ta’lim metodlari va dasturlari. Toshkent: Fan va texnologiya.

3. Karimova M. (2020). Zamonaviy oliy ta’limda innovatsion yondashuvlar va ularning samaradorligi. “Ta’lim va texnologiya”, 3-son.

4. Mardonov A.R. (2023). Oliy ta’limda talabalarning ma’naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirishda zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Ijtimoiy fanlar.

5. Rustamova S.T. (2022). Oliy ta’lim muassasalarida tarbiya tizimining psixologik asoslari. Samarqand: Zarafshon.

6. Yusupov Z.E. (2020). Ma’naviy-axloqiy tamoyillar va oliy ta’lim. Buxoro: Ilm Sarchashmasi.

7. Xudoyberdiyeva D. (2024). Zamonaviy tarbiyaviy metodlarning innovatsion jihatlari. “Pedagogika va innovatsiya jurnal”, 1-son.